

ПРЕС-РЕЛІЗ

Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України до Дня пам'яті жертв Голодоморів

Відповідно до Указу Президента України від 1 листопада 2016 р. щодо «гідного вшанування пам'яті жертв вчиненого комуністичним тоталітарним режимом геноциду Українського народу – Голодомору 1932–1933 років, голодоморів 1921–1922, 1946–1947 років в Україні», Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України інформує про результати наукових досліджень демографічних втрат України внаслідок Голодомору 1932–1933 рр.

Основні результати.

Оцінка демографічних втрат виконано у межах адміністративно-територіального поділу України, який існував на той час.

Проведений демографічний аналіз показав, що Україна зазнала значних людських втрат внаслідок голоду протягом трьох років, 1932–1934. Загальні демографічні втрати у 1932–1934 рр. охоплюють *втрати через надсмертність і втрати ненародженими*.

Втрати через надсмертність – це різниця між реальним числом смертей і їх гіпотетичною кількістю, яка могла бути за умови відсутності голоду. Тобто, втрати через надсмертність враховують не усю кількість померлих у 1932–1934 рр., а її надлишок унаслідок голоду.

Для розрахунку втрат нами було використано метод демографічної реконструкції: відновлення демографічної динаміки України на основі узгодження чисельності населення та основних демографічних параметрів за період між переписами 1926 і 1939 років. Це було проведено на основі збору, ретельного аналізу та корекції архівної демографічної статистики за кожен рік міжпереписного періоду.

За нашою оцінкою, втрати через надсмертність у 1932–1934 рр. становлять 3,9 млн осіб. Втрати сільського населення є значно вищими, ніж міського, однак в містах втрати є досить суттєвими. Зокрема, в 1932–1934 рр. надлишок смертей досягає 3,6 млн серед селян та 0,3 млн у містах.

Втрати становлять 16% від чисельності сільського населення і 4% від чисельності міського населення України (див. табл. 1).

**Таблиця 1 – Втрати через надсмертність в Україні
внаслідок голоду в 1932–1934 рр., тис. осіб**

	1932	1933	1934	1932-1934
Все населення	250,0	3 529,2	163,3	3 942,5
Міське населення	48,8	193,9	50,6	293,4
Сільське населення	201,2	3 335,3	112,7	3 649,1

Із загальної кількості втрат 93% припадає на сільських жителів. Кількість додаткових смертей серед дітей віком 0–14 років становить майже 1,7 млн осіб. Внаслідок Голодомору передчасно померла кожна сьома дитина, а на селі – кожна шоста.

Характерною особливістю є надзвичайно висока концентрація втрат населення у часі. Зокрема, 90% усіх втрат припадає на 1933 рік, при цьому 88% з усіх втрат 1933 року відбулися у період з березня по серпень 1933 р. Втрати через надсмертність у червні 1933 р. (місяць максимальної смертності) збільшились у 10 разів порівняно з січнем 1933 року. У червні 1933 р. від голоду помирало в середньому 28 тис. осіб за добу.

У 1932–1937 роках Україна складалася з восьми регіонів: Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Харківська, Чернігівська області та Молдавська АРСР. Результати дослідження виявили, що найбільших втрат зазнали Київська та Харківська області (у межах тогочасного поділу), у яких втрати сільського населення через надсмертність в 1932–1934 рр. досягають 190-200 у розрахунку на 1000 осіб. Далі за рівнем втрат йдуть Вінницька, Дніпропетровська, Одеська області та Молдавська АРСР (від 102 до 126 на 1000 населення). Найнижчі втрати були у Чернігівській та Донецькій областях – 54–91 на 1000 населення (див. табл. 2).

Про справжній вимір наслідків голодного лихоліття свідчить той вражаючий факт, що очікувана тривалість життя при народженні у 1933 р. впала до небачено низького рівня. Якщо у 1928 році, у якому зафіксовані найвищі показники для періоду 1920-х років, середня очікувана тривалість життя чоловіків становила 44,4 роки, то в 1933 р. вона скоротилась до 5,0 років. Середня очікувана тривалість життя жінок скоротилась з 48,5 років у 1928 р. до 8,0 років у 1933 р. (див. рис. 1).

Таблиця 2 – Втрати через надсмертність внаслідок голоду у регіонах України

	Абсолютне число, тис. осіб 1932-1934 рр.,			У тому числі, в 1933 р. все населення	
	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Абсолютне число, тис. осіб	У розрахунку на 1000 населення
Україна	3924,5	293,4	3649,1	3529,2	119,3
Вінницька	545,5	19,7	525,7	497,3	114,6
Київська	1110,8	65,8	1045,1	991,5	178,7
Чернігівська	254,2	17,4	236,8	205,4	73,7
Харківська	1037,6	56,9	980,7	969,9	178,9
Донецька	230,8	58,9	171,9	175,2	41,1
Дніпропетровська	368,4	35,4	333,0	331,3	91,6
Одеська	326,9	36,6	290,3	300,3	98,8
Молдавська АРСР	68,3	2,7	65,7	58,2	102,4

Примітка. Регіони України в межах адміністративного поділу станом на 1932-1937 рр.

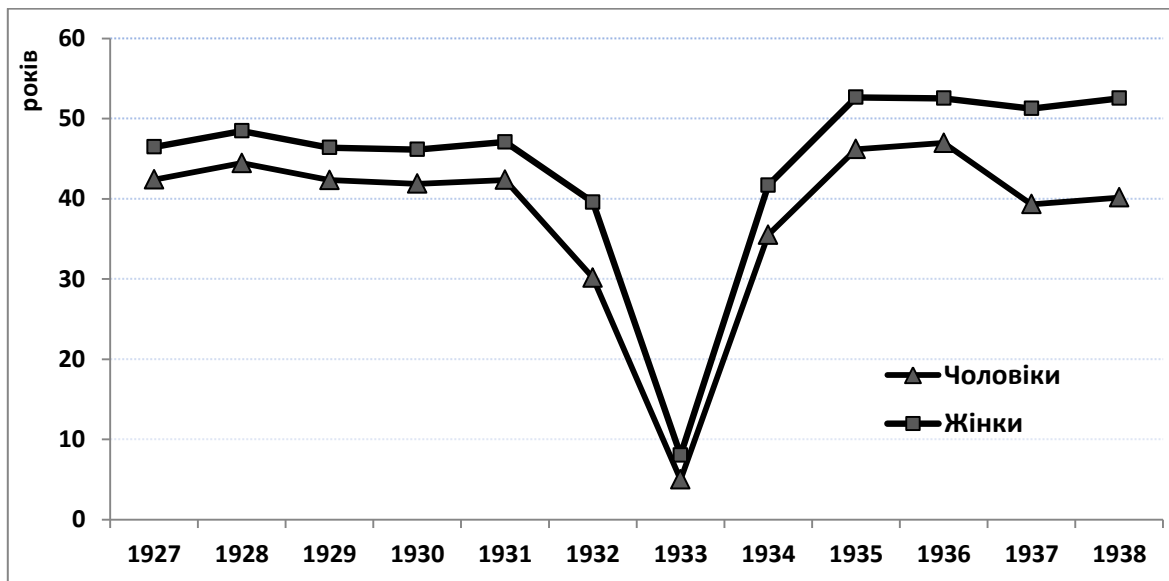

Рис.1 – Очікувана тривалість життя при народженні в Україні (1927-1938 рр.)

Примітка. Україна у політико-адміністративних межах до вересня 1939 р.

Втрати ненародженими (дефіцит народжень) – це різниця між гіпотетичними (за відсутності голоду) і реальними числами народжених.

У 1932–1934 рр. Україна через Голодомор недорахувалась 600 тис. немовлят.

Проведення повномасштабної реконструкції демографічної динаміки України за міжпереписний період 1939–1959 рр. дозволило розрахувати демографічні втрати України і за роки Другої світової війни. Порівняльний аналіз втрат населення показує, що втрати сільського населення під час Голодомору 1932–1933 рр. істотно вищі, ніж у цивільного населення сільської місцевості у 1941–1945 рр. (див. рис. 2). Якщо у 1932–1934 рр. українське село втратило через надсмертність 3,6 млн, то під час війни на аналогічній території (без західних областей) втрати цивільного населення через надсмертність за попередніми оцінками склали 1,5 млн.

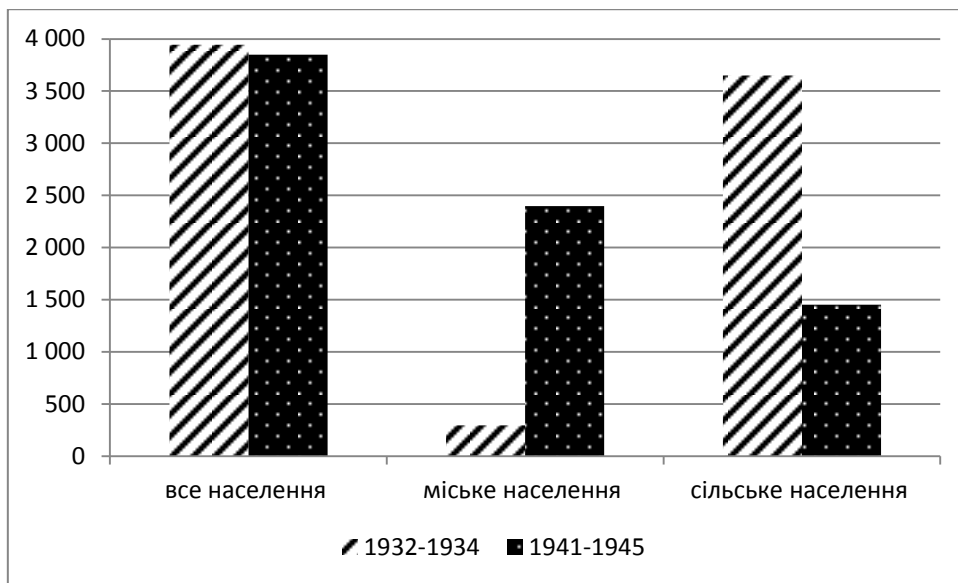

Рис.2 – Розподіл втрат через надсмертність у 1932–1934 рр. та 1941–1945 рр. (цивільне населення) за типом місцевості (тис. осіб)

Примітка. Україна у політико-адміністративних межах до вересня 1939 р.

Таким чином, втрати від війни сталінського режиму із своїми громадянами у роки Голодомору 1932–1933 рр. були більшими, ніж під час жорстокої гітлерівської окупації в 1941–1944 рр. та умовах повоєнної розрухи 1945 р.